

BAB I BUBUKA

1.1 Kasang Tukang Panalungtikan

Kabudayaan mangrupa salasahiji unsur nu teu bisa dipisahkeun tina kahirupan manusa, ogé salaku kabiasaan nu hirup kumbuh dina paripolah hiji jalma. Kabudayaan ogé dianggap salaku tradisi nu diwariskeun sacara turun-tumurun. Tradisi mangrupa eunteung tina paripolah jeung kapercayaan hiji masarakat. Réa pisan tradisi nu aya di masarakat Sunda, boh dina wangun lisan boh dina wangun tulisan. Salasahijina nyaéta onomastis (*onomastics*). Onomastis medar ngeunaan cara méré ngaran jalan/tempat dumasar kana sajarah ngajanggalékna (Danandjaja, 1997, kc. 27). Onomastis mangrupa salasahiji wanda tina basa rayat nu mangrupa bagéan tina ulikan folklor lisan. Nurutkeun Danandjaja (1997, kc. 2) folklor nyaéta bagéan tina kabudayaan hiji koléktif anu sumebar jeung diwariskeun sacara turun-tumurun, di antara sababaraha koléktif, sacara tradisional dina wangun nu béda, boh dina wangun lisan boh gerak isarat atawa alat pikeun mantuan ingetan (*mnemonic device*).

Nurutkeun Kadmon (dina Rais, 2008, kc.1) “Hiji jalma bisa kaleungitan harta jeung barangna tapi moal bisa kaleungitan ngaranna”. Komo saupamana éta jalma ngabogaan jasa keur manusa séjénna atawa keur nagara jeung bangsaana. Anu mana ngaranna bisa kacatet dina sajarah jeung bisa diinget salawasna. Jalma nu ngabogaan jasa saperti kitu, biasana ngaranna sok dijadikeun ngaran-ngaran jalan, contona jalan Ir. H. Djuanda, jalan Otto Iskandar Dinata, jalan Dr. Setiabudhi, jrrd.

Nalika manusa gumelar ka alam dunya, aya dua atribut nu raket dina dirina, nyaéta ngaran diri (*anthroponym*) jeung tempat gumelar (*toponym*). Sacara étimologis, asal kecap toponimi nyaéta tina basa Yunani *topoi* nu hartina “tempat” jeung *onama* hartina “ngaran”, jadi sacara harfiah toponimi miboga harti “ngaran tempat”. Ku kituna bisa dicindekkeun yén cara méré ngaran hiji tempat téh disebut toponimi (Sudaryat, 2015, kc. 51). Dina méré ngaran hiji patempatan, pasti aya pangaruh ti aspék sabudeureunana, boh ti aspék fisik boh ti aspék non-fisikal. Aspék fisik ngawengku tilu ciri, nya éta ciri biologis (flora jeung fauna), ciri

Leni Nuraeni, 2023

TOPONIMI NGARAN-NGARAN PASIR DI KACAMATAN CIMENYAN KABUPATEN BANDUNG (ULIKAN ANTROPOLINGUISTIK)

Universitas Pendidikan Indonesia | repository.upi.edu | perpustakaan.upi.edu

hidrologis, jeung ciri géomorfologis. Aspék non-fisikal patalina jeung unsur-unsur gagasan atawa idé (sistem pangaweruh, mitologis, folklor, sasakala, sistem kapercayaan magis-religius, jsb), sistem organisasi jeung aktivitas sosial, unsur-unsur kajadian, jeung waktu nu jadi bagéan integral ti éta masarakat (Kosasih 2022, kc. 3). Panalungtikan toponimi anu dumasar kana carita rayat téh ngandelkeun carita nu sumebar ti masarakat jeung bukti nu ngarojong kana éta carita, boh éta aspék fisik boh aspék non fisik, teu dumasar kana mitos nu aya di masarakat wungkul.

Ulukan toponimi bisa dipatalikeun jeung ulikan antropolinguistik. Antropolinguistik nyaéta widang élmu pangaweruh nu matalikeun antara hubungan basa jeung asal-usul kahirupan manusa kaasup kabudayaan nu mangrupa inti tina kahirupan manusa. Ulukan antropolinguistik ngabogaan tilu parameter anu bisa dipaké dina ngulik toponimi, nyaéta hubungan, ajén, jeung kesinambungan anu bisa ngaguar leuwih teleb ngeunaan tradisi lisan nu aya dina toponimi. Hubungan medar ngeunaan kumaha ngama'naan tradisi lisan dumasar kana konteksna (kontéks situasi, kontéks budaya, kontéks sosial, jeung kontéks idéologi). Ajén medar ngeunaan ma'na jeung fungsi dina méré ngaran hiji patempatan. Kesinambungan ngarumuskeun cara ngawariskeun tradisi lisan ka generasi satuluyna. (Sibarani, 2015, kc. 3).

Sajarah ngeunaan ngaran-ngaran patempatan umumna sumebar sacara lisan. Pikeun nyangking data ngaran patempatan, pastina gumantung kana narasumber, hal éta nu jadi salasahiji bangbaluh dina nalungtik toponimi. Ku sabab teu unggal masarakat nyaho kana asal-usul ngaran daérahna sorangan. Ayana pangaruh jeung parobahan ku jaman modérn, ngabalukarkeun masarakat teu apal kana asal-usul ngaran lembur nu dicicinganana. Réa ogé nu ngaganti éta ngaran-ngaran patempatan kana ngaran nu anyar kusabab leungitna masarakat asli wilayah éta nu diganti ku masarakat anyar tanpa ayana dokuméntasi jeung arsip ngeunaan éta wilayah (Taqyuddin, 2016, kc. 56).

Réa masarakat nu can wanoh kana sajarah ngaran patempatan nu aya di sabudeureunana hususna masarakat Cimenyan. Ku kituna ieu panalungtikan ngaguar ngeunaan toponimi ngaran-ngaran pasir nu aya di Kacamatan Cimenyan dumasar

Leni Nuraeni, 2023

TOPONIMI NGARAN-NGARAN PASIR DI KACAMATAN CIMENYAN KABUPATEN BANDUNG (ULIKAN ANTROPOLINGUISTIK)

Universitas Pendidikan Indonesia | repository.upi.edu | perpustakaan.upi.edu

kana carita rayat jeung aspék fisik al unsur géomorfologis. Ngaran pasir nu kapanggih di Kacamatan Cimenyan téh aya tujuh belas, nya éta: Pasir Anggara, Pasir Cangkudu, Pasir Impun, Pasir Honjé, Pasir Kiara, Pasir Luhur, Pasir Leutik, Pasir Layung, Pasir Malati, Pasir Muncang, Pasir Ipis, Pasir Pogor, Pasir Kadempét, Pasir Soang, Pasir Gunting, Pasir Goléah, jeung Pasir Panyandaan.

Cimenyan asalna tina kecap “*cai*” jeung “*menyan*”. Asal-usul atawa sajarah ngaran Cimenyan téh aya ku sabab jaman baheula, wilayah Cimenyan mangrupa leuweung geledegan anu ngawengku tatangkalan gedé, salasihijina nya éta tangkal menyan. Tangkal menyan ayeuna jadi simbol Désa Cimenyan, jeung aya salasihiji tangkal menyan nu pang gedéna masih ngadeg nepi ayeuna di Désa Cimenyan. Seungitna tangkal menyan ngahiliwir di sabudeureun wilayah Cimenyan ogé akarna nu ngarambat kaluar. Hal ieu nu nyababkeun pupuhu désa Cimenyan nu munggaran méré ieu ngaran patempatan ku ngaran Cimenyan. Salian ti éta, ngaran Cimenyan ogé aya filosofina, nya éta sangkan warga masarakat Cimenyan bisa saperti tangkal menyan nu mawa seuseungitan keur désa jeung ngaraketkeun duduluran antar warga Désa Cimenyan (Wawancara 4 Maret 2023). Di wilayah Cimenyan ogé kasohor ku sababaraha tempat wisata, di antarana Taman Hutan Raya Ir. H. Djuanda di Désa Ciburial nu ngawengku tempat sajarah (Guha Jepang jeung Guha Walanda) jeung tempat wisata (Penangkaran Rusa, Curug Omas jeung Tebing Keraton). Aya Bukit Bintang (Bukit Moko) di Désa Cimenyan nu dijadikeun tempat wisata ku sabab para wisatawan bisa ningali kaéndahan Kota Bandung ti tempat ieu. Di Désa Padasuka kasohor ku Saung Angklung Udjo nu mangrupa tempat wisata budaya, ogé tempat edukasi pikeun wisatawan sangkan mikanyaho kabudayaan urang Sunda hususna angklung.

Panalungtikan nu medar jeung maluruh ngeunaan toponimi téh geus kawilang loba. Contona panalungtikan nu judulna “*Toponimi dumasar Carita Rahayat di Kacamatan Parigi Kabupatén Pangandaran pikeun Bahan Pangajaran Dongéng di Kelas VII SMP*” ku Intan Nur (2019) anu medar ngeunaan sistem méré ngaran tempat di Kacamatan Parigi Kabupaten Pangandaran anu dijadikeun bahan pangajaran

Leni Nuraeni, 2023

TOPONIMI NGARAN-NGARAN PASIR DI KACAMATAN CIMENYAN KABUPATEN BANDUNG (ULIKAN ANTROPOLINGUISTIK)

Universitas Pendidikan Indonesia | repository.upi.edu | perpustakaan.upi.edu

dongéng di SMP, “*Antropolinguistik dina Toponimi Kabupatén Subang*” ku Ahmad Muzaki Syafii (2020) anu medar aspék-aspék antropolinguistik nu aya dina sistem méré ngaran tempat di Kabupatén Subang, “*Toponimi Lembur di Kacamatan Conggéang Kabupatén Sumedang*” ku Rany Alya Pratiwi (2020), jeung “*Toponimi Lembur di Kacamatan Rancakalong Kabupatén Sumedang*” ku Muhammad Triesnaldi Aditia Sutrisno (2022).

Sok sanajan geus réa panalungtikan nu ngaguar ngeunaan toponimi sakumaha nu geus disebutkeun di luhur, tangtu aya sasaruana tur bébédaan jeung panalungtikan ieu. Sasaruanaana nyaéta sarua ngulik ngeunaan toponimi atawa asal-usul ngaran patempatan. Bébédaanana nyaéta tina objék panalungtikanana. Dina panalungtikan ieu ngaguar ngeunaan toponimi ngaran pasir di Kacamatan Cimenyan Kabupatén Bandung.

Penting pisan pikeun ngaguar ngeunaan asal-usul hiji tempat, nu udaganana nyaéta méré informasi jeung ngawanohkeun deui carita asal-usul ngaran-ngaran pasir di Kacamatan Cimenyan. Ku sabab can aya nu nalungtik ngeunaan toponimi ngaran-ngaran pasir di Kacamatan Cimenyan, ku kituna ieu panalungtikan dijudulan “*Toponimi Ngaran-Ngaran Pasir Di Kacamatan Cimenyan Kabupatén Bandung (Ulikan Antropolinguistik)*”.

1.2 Idéntifikasi jeung Rumusan Masalah

1.2.1 Idéntifikasi Masalah

Dumasar kana kasang tukang di luhur, ieu panalungtikan ngeunaan toponimi baris diwatesanan sangkan ambahana teu lega teuing. Masalah anu baris dipedar museur dina sabudeureun ngaran-ngaran pasir di Kacamatan Cimenyan Kabupatén Bandung. Salian ti éta, ieu panalungtikan ogé bakal ngaguar aspék munculna ngaran-ngaran pasir.

1.2.2 Rumusan Masalah

Dumasar kana idéntifikasi masalah di luhur, sangkan masalah dina ieu panalungtikan teu lega teuing ambahanana, masalah-masalahna dirumuskeun dina kalimah pananya ieu di handap.

- a. Kumaha asal-usul ngaran-ngaran pasir nu aya di Kacamatan Cimenyan Kabupatén Bandung?
- b. Naon nu jadi dasar/aspék munculna ngaran-ngaran pasir di Kacamatan Cimenyan Kabupatén Bandung?
- c. Kumaha aspék antropolinguistik toponimi pasir di Kacamatan Cimenyan Kabupatén Bandung?

1.3 Tujuan Panalungtikan

1.3.1 Tujuan Umum

Tujuan umum dina ieu panalungtikan nya éta pikeun mikanyaho, ngainvéntarisir, jeung maluruh carita rayat ngeunaan asal-usul ngaran pasir di Kacamatan Cimenyan Kabupatén Bandung.

1.3.2 Tujuan Husus

Sacara husus ieu panalungtikan miboga tujuan pikeun ngaguar:

- a. asal-usul ngaran-ngaran pasir nu aya di Kacamatan Cimenyan Kabupatén Bandung.
- b. dasar/aspék munculna ngaran-ngaran pasir di Kacamatan Cimenyan Kabupatén Bandung.
- c. analisis ngaran pasir dumasar kana parameter antropolinguistik.

1.4 Mangpaat Panalungtikan

1.4.1 Mangpaat Tioritis

Mangpaat tioritis tina ieu panalungtikan nyaéta pikeun nambahan élmu pangaweruh ngeunaan kabudayaan, sarta pikeun aprésiasi budaya dina widang folklor, hususna dina widang toponimi.

1.4.2 Mangpaat Praktis

Dina ieu panalungtikan, dipiharep miboga mangpaat:

Leni Nuraeni, 2023

TOPONIMI NGARAN-NGARAN PASIR DI KACAMATAN CIMENYAN KABUPATÉN BANDUNG (ULIKAN ANTROPOLINGUISTIK)

Universitas Pendidikan Indonesia | repository.upi.edu | perpustakaan.upi.edu

- a. pikeun panalungtik, bisa nambahan élmu pangaweruh ngeunaan kabudayaan masarakat Sunda, hususna dina méré ngaran patempatan.
- b. pikeun masarakat, bisa numuwuhkeun kareueus kana budaya Sunda nu aya di masarakat, hususna ngeunaan asal-usul ngaran tempat sorangan sarta pikeun masarakat séjén nu aya di luar Kacamatan Cimenyan Kabupatén Bandung bisa mikanyaho kana sajarah ngaran pasir nu aya di Kacamatan Cimenyan.
- c. pikeun panalungtik ka hareupna, bisa jadi référénsi anu bisa dimekarkeun deui jadi élmu pangaweruh sarta salaku sumber dina panalungtikanana.

1.4.3 Mangpaat Isu jeung Aksi Sosial

Ieu panalungtikan dipiharep miboga mangpaat isu sosial nyaéta bisa méré informasi ka sakabéh pihak ngeunaan data sajarah ngaran-ngaran pasir nu aya di Kacamatan Cimenyan nepi ka jadi bahan rujukan ngeunaan sajarah pikeun lembaga-lembaga formal atawa non formal, sarta masarakat sacara umum.

1.4.4 Mangpaat Kawijakan

Mangpaat kawijakan ieu panalungtikan téh dipiharep bisa ngaronjatkeun kahayang masarakat sangkan bisa mikanyaho kana sistem méré ngaran hiji tempat. Ogé pikeun ngarojong program pamaréntah nu aya dina Undang-Undang Republik Indonesia No. 11 Taun 2010 ngeunaan Cagar Budaya, sarta Peraturan Daérah Provinsi Jawa Barat No. 11 Taun 2012 ngeunaan Pelestarian Warisan Budaya Jawa Barat.

1.5 Raraga Tulisan

Raraga tulisan ngabogaan kagunaan pikeun méré gambaran ngeunaan léngkah-léngkah dina panalungtikan. Ieu skripsi disusun jadi 5 (lima) bab, anu dipedar di handap ieu.

Bab I Bubuka, medar ngeunaan kasang tukang panalungtikan, idéntifikasi jeung rumusan masalah, tujuan panalungtikan, mangpaat panalungtikan, jeung raraga tulisan.

Bab II Ulikan tiori, panalungtikan saméméhna, jeung raraga mikir. Tiori anu mimitina nyaéta ngeunaan folklor, dituluykeun ku tiori toponimi, jeung tiori

Leni Nuraeni, 2023

TOPONIMI NGARAN-NGARAN PASIR DI KACAMATAN CIMENYAN KABUPATÉN BANDUNG (ULIKAN ANTROPOLINGUISTIK)

Universitas Pendidikan Indonesia | repository.upi.edu | perpustakaan.upi.edu

antropolinguistik. Tuluy diguar ogé ngeunaan bébédaan ieu panalungtikan jeung panalungtikan anu saméméhna dilakukeun ku panalungtik séjén, anu sarua ngaguar ngeunaan toponimi.

Bab III Méthode panalungtikan, eusina ngawengku désain panalungtikan, sumber data panalungtikan anu ngawengku lokasi panalungtikan jeung narasumber, téhnik ngumpulkeun data, instrumén panalungtikan, jeung téhnik ngolah data.

Bab IV Hasil jeung pedaran, medar ngeunaan hasil panalungtikan toponimi anu dipatalikeun jeung aspék-aspék méré ngaran éta patempatan, asal-usul ngaran pasir nu aya di Kacamatan Cimenyan, sarta ngaran-ngaran pasir dumasar parameter antropolinguistik.

Bab V Kacindekan, saran, jeung rékoméndasi, mangrupa bab anu pamungkas nu medar ngeunaan kacindekan jeung saran tina hasil analisis data. Ogé rékoméndasi anu ditepikeun pikeun nu maca atawa panalungtik satuluyna.